

Jäähdyskylän ensimmäinen mylly

Jäähdyspohjan mylly mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1656 veroluettelossa. Tällöin mylly maksoi veroa 1½ tynnyriä jauhoja, saman verran kuin Virtain Mantilantaipaleen, Vilppulan Tamminiemen ja Kurun Olkitaipaleen myllyt. Verolukujen perusteella koko Ruoveden emäpitäjän alueella oli vain kaksi näitä suurempaa myllyä. Jäähdyskosken ensimmäinen mylly lienee ollut yksinkertainen kahden kiven jalkamylly. Vaikka myllyä ei mainita edellisissä veroluetteloissa (1585 ja 1636) eikä sitä ole merkitty maanmittari Hannu Hannunpojan karttaan n. v:lta 1650, on Jäähdyskoskessa voinut pyöriä vaatimaton kotitarvemylly jo 1650-lukua aikaisemminkin, mutta tämän toiminta on ollut niin vähäistä, ettei se vielä joutunut verotuksen kohteeksi. Toisaalta Jäähdyskylän isännät saattoivat käydä jauhattamassa viljansa suhteellisen hyvien kulkuyhteyksien päässä Vaskivedellä. Ehkä vasta tilojen lukumäärän lisääntyminen ja uuden peltoalan raivaaminen 1600-luvun alkupuolella tekivät tarpeelliseksi oman myllyn ylläpitämisen.

Jäähdyspohjan mylly oli ns. kotitarvemylly, jonka rakentamisesta, kunnostuksesta ja toiminnasta huolehti usean talon muodostama myllylahko. Myllyä käytettiin syksyisin ja/tai keväisin vain pari kolme viikkoa eli niin kauan kuin tarvittiin myllyosakkaitten viljan jauhamiseksi. Kullakin lahkoon kuuluneella talolla oli osuutensa mukainen määrä myllypäiviä, joiden käyttövuorot määrättiin vuosittain arpomalla. Talolliset hoitivat itse viljojensa jauhatuksen, ja ensimmäiset ammattimyllylärit ovatkin asettuneet Jäähdyspohjan myllyihin tietävästi vasta 1800-luvun puolenvälin jälkeen. Myllylahkojen osakkuudet olivat kiinteää omaisuutta, jota voitiin myydä, periä ja jakaa, mutta muuten lahko oli pysyvä kokonaisuus, johon otettiin jäseniä vain myllyrakennusta uusittaessa.

Jää vielä tarkemman tutkimuksen selvitettäväksi, sijaitsiko Jäähdyspohjan ensimmäinen mylly nykyisen Ylä- vai Alamyllyn tienoilla, montako kertaa mylly jouduttiin uusimaan, ja mitkä talot kulloinkin kuuluivat myllyä ylläpitäneeseen lahkoon. Isonvihan venäläismiehityksen alla v. 1710 laaditussa myllyveroluettelossa Jäähdyspohjan myllyllä oli koko Ruoveden emäpitäjän suurin veroluku (2 tynnyriä) kaikkien 29 verollepannun myllyn keskiarvon ollessa vain vajaa 3/5 tynnyriä. Veroluku kuvastaa lähinnä myllyn käyttöastetta, ei niinkään myllyn kokoa tai tehoa. Veron suuruus selittyisi sillä, että osa Visuveden taloista kuului jo tällöin Jäähdyspohjan myllylahkoon; Turun ja Porin läänin maakirjan mukaan näin oli asian laita viimeistään 1800-luvun vaihteessa. Alamyllyn viimeinen mylläri Lauri Rantanen on kertonut, että vielä 1900-luvun alussa myllyssä kävi jauhattajia Ruoveden Peskalta ja Pourunperältä saakka.

Ei ole myöskään tiedossa, missä vaiheessa Jäähdyskoskeen rakennettiin toinen myllylaitos. Vuonna 1809 Vaasan läänissä suoritetun myllyveron perusteella Jäähdyspohjassa oli vain yksi verotettu mylly. Toisen myllyn täytyy kuitenkin olla peräisin viimeistään näiltä ajoilta, sillä kummankin nykyisen myllyn paikalla on ollut pienempi, yhden kiviparin jalkamylly.

Vanhan Alamyllyn lahottua Uotilan isäntä Aapo Uotila rakennutti nykyisen myllyn vuosina 1876–77. Entisen myllyn 10 osakasta osallistui puutavaran hankintaan ja rakennustyöhön saaden taloilleen ja torpilleen ilmaisen jauhattamisoikeuden. Jäähdyspohjan vanhojen kantatalojen, mm. Uotilan, Heikkilän ja Rantalan kuuluminen tähän myllylahkoon viittaa vahvasti siihen, että Alamyllä olisi Jäähdyspohjan myllyistä vanhin.

Ylämylly

Nykyisen Ylämyllyn rakennutti v. 1867 Valkeajärven talon isäntä kruununvouti Johan Abraham Nyström(1816–1883).

Tämä "Valkeajärven mylly" oli alkuaan kolmen kiviparin ratasmylly, jossa oli lisäksi survinlaitos ryynien jauhamiseksi. Mylly on vanhin Virroilla toiminut ns. tullimylly, joka jauhoi asiakkaiden viljat paikan päällä suoritettua maksua l. tullia vastaan toimien siten jo yksityisen liikelaitoksen tavoin.

Kruununvouti Nyströmin jälkeen mylly ehti olla useallakin omistajalla ennen kuin Juho Rantanen Virtain Rantapappilasta osti myllyn 1900-luvun vaihteessa. Rantanen rakennutti yhtiökumppaneidensa kanssa myllyn taakse myös sahalaitoksen, jonka vesipyörä sai käyttövoimansa myllyn ruuhesta. Sahan toiminta lakkasi v. 1914 Juho Rantasen saatua tapaturmaisesti surmansa sahan koneistossa. Juho Rantasen jälkeen myllärinä jatkoi hänen poikansa Heikki Rantanen.

Myllyn ruuhesta saatavalla vedellä käytettiin pärehöylää aina 1960-luvun alkuun saakka. Lisäksi myllyn yhteyteen rakennettiin 1930-luvun alussa pieni sähkövoimalaitos, josta saatiin valovirtaa paitsi myllärin omaan talouteen myös muutamille naapureille.

Alamyly

Alamylyyn omistusuhteet vaihtelivat 1800-luvun lopulla, kunnes Amerikasta palannut Antti Rantanen osti v. 1894 puolet myllyosakkuudesta Johannes Olkkoselta ja paria vuotta myöhemmin toisen puoliskon Kaapo Heikkilältä. Antti Rantasen jälkeen hänen poikansa Lauri Rantanen jatkoi myllärinä aina vuoteen 1955 saakka.

Myös Alamylyssä vesivoima käytettiin monin tavoin hyödyksi. Pian myllyn valmistumisen jälkeen sen taakse rakennettiin pieni meijeri, joka ehti toimia 1900-luvun alkuvuosiin saakka. Meijerin kirnu sai käyttövoimansa myllyn rattaista köyden välityksellä. Nykyisin meijeristä, jota tietävästi käytettiinkin vain kesäisin, on jäljellä vain jääkellari.

Alamylyyn ruuhien vedellä käytettiin 1900-luvun alkupuolella myös pärehöylää. 1930-luvun alkupuolella myllyyn yhdistettiin pieni turbiini ja sähkögeneraattori, joiden avulla saatiin sähkövaloa omaan talouteen ja muutamille naapureille, mm. kansakoululle. Sähkölaitoksen turbiini pyöritti 1940-luvulla myös perunamylyä, jolla perunajauhojen valmistuksessa tarvittava mäskiä syntyi paljon nopeammin ja helpommin kuin käsikäyttöisillä myllyillä. Perunoita käytiin jauhattamassa Alamylyssä Virtain keskustasta saakka.

Muut myllylaitokset

Jäähdykosken yläjuoksulla toimi 1800-luvulla ns. tamppimylly, jossa tampattiin sarkaa vesivoimalla. Sarasta tuli kuuleman mukaan niin vankkaa, että siitä tehdyt housut pysyivät pystyssä, vaikkei miestä ollut housujen sisässä. Tamppimyllystä on enää jäljellä pari kivipaasia kosken pohjalla.

Jäähdykosken ohella myös Kangasjärven laskujoen vesi on aikoinaan valjastettu hyötykäyttöön. Toistaiseksi ei ole tarkalleen tiedossa, koska jokeen rakennettiin pato ja

nykyinen Patolampi sai alkunsa, mutta nämä voivat hyvinkin liittyä Virtain vanhan kunnalliskodin sähkölaitoksen rakentamiseen 1910-luvun lopulla. Laitos tuotti sähkövalon mm. kunnalliskodin rakennuksiin sekä alueella sijainneille alakansakoululle ja lastenkodille. Padon yhteydessä toimivat myös kunnalliskodin pärehöylä sekä kotitarvemylly (per. 1921). Myllyrakennelmat ja sähkölaitos purettiin pois viimeistään 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa ennen kuin alueelle perustettiin aina 1990-luvulle saakka toiminut lohenkasvatus- ja kalastusyritys.

Lisäksi oli Paavolanperä mylly Siekkisjärven ja Kangasjärven yhdistävän puron puolivälissä. Paikalla myllynkivet jäljellä(oli ainakin 80-luvulla)

Kirjoittanut: Jaana Kallio 2003

Lähteet:

Hokkanen, Kari, 1979. Vanhan Ruoveden historia III:1. Virrat 1860-luvulta 1970-luvulle.

Jokipii, Mauno, 1959. Vanhan Ruoveden historia I.

Koukkula, Tuomo, 1967. Vanhan Ruoveden historia II:1. Kuru, Pohjaslahti, Ruovesi, Vilppula ja Virrat isostavihasta 1860-luvulle.

Rantanen, Matti, 1976. Jäähdykosken vaihteita. Alamyly täyttää 100 vuotta. Virtain Joulukuu 1976